

EMLÉKEZEM AZ ELMÚLT IDŐKRŐL . . .

MÉREY KATALIN

SOPHIE NÉNI

Forgattam, tologattam a számban a falatot, nyámmogtam, vacakoltam, de sehogy sem ízlett. Nem akartam megbántani az apámat, olyan boldogan hozta. Fölvitte akkorra már az isten a dolgát, hivatalos útra járt.

Nem tudtam elhinni. Ez volna az a híres banán? Képről jól ismertem, az amerikai kifestőkönyvekben pont olyan volt, és még a majmok is boldogan vigyorogva ették. Ugyanazokból a kifestőkből azt is tudtam, melyik az eleje, melyik a vége, hogyan kell lehúzni a héját három oldalról, hogyan kell tartani, melyik részét kell enni. Csak azt nem gondoltam volna soha, hogy ilyen vacak az íze.

A kifestőkönyveket sok minden jóval együtt a Szofi néni küldözgette szorgalmasan, a Szofi néni, aki a nagymama testvére volt, vér szerinti, de fél, mert az öreg Kiss egymás után fogyasztotta az asszonyait. A Szofi néni, aki Zsófiként ment el innen, és akár József Áronnal egy hajón tántoroghatott volna ki, ha az Amerikába ment volna, de hiába lett ott Sophie belőle, olyan honvágya volt, hogy állandóan képet, fényképet kért rólunk, a házunkról, a kertünkről, az udvarunkról. Nagy rimázkodására küldött is neki egy képet a nagymama az ő húsvéti kaktuszáról. A kaktusz óriási, a nagymama kicsi, mintha csak mellékesen került volna a képre, de valami kimondhatatlan, leírhatatlan, utánozhatatlan gesztussal érinti az egyik virágot, éppen csak hozzáér, jelzi, hogy az övé.

Nem röstellte megszámlolni, 112 égőpiros virág volt az elhervadtakon és a lehullottakon kívül. A nagymama nagyon büszke, de nem mosolyog, s a képen, persze, minden fekete, a nagymama is, a ruhája is, még a piros virágok is és a kaktusz zöldje is fekete. Fekete világ.

Nem emlékszem már, melyik városban élt a Szofi néni, de úgy gyötörte a honvágy, hogy haláláig küldte a személyesen összekészített, személyre szóló ajándékait. Nem azt küldte, ami neki fölösleges volt, hanem azt, ami nekünk kellett. Szegény Sophie-vá előlépett Zsófi, úgy kínoztta a honvágy, hogy lefényképeztette és elküldette magának még a megyeházát is. Az egyik kép itt van előttem, megmaradt nekünk, mert a fényképező levágta a vármegyeháza tornyát. Azt a bizonyos zombori tornyot, amelyre a pávának kellett volna fölszállnia. A kép hátára zöld tintával, nagy lendülettel valamelyikünk fölírta: Sombor. Ezt az egyetlen szót.

És itt van előttem a megyeházáért Amerikából cserébe küldött fénykép. Szürke. Messze-messze a háttérben kopasz ágaikat nyújtogató fák, oldalt filmekből ismert, klasszikus faház léces-deszkás fala. A hátoldalán:

Ez 1948 Nov 5 en

Sophie egy kis citromfaval

Így. Nagyon figyelmesen, nagyon alaposan megnézem. Szofi néni gömbölyded, szintén mosolytalan és kedves, némi frizurája, szemüvege és bojtos papucs van. A nagymamának nem volt bojtos papucs, nem volt frizurája, ő nem volt gömbölyded, nem állt ilyen egyenesen, nem szokta kihúzni magát. Szemüveget sem hordott, mert minek hiába. De a vonásaik ismerősek, az arcuk, a pofacsontjuk, az a mély lefutó ránc a szájuk szögletében. A szellemük is azonos, Sophie ugyanúgy, ugyanolyan megfoghatatlan mozdulattal illeti, érinti, tartja a kis citrom gyümölcsöt hozó ágát, mint Örzi a maga kaktuszát. Cserepes kis citromfa igazi, rendes citrommal. Valódi citrom, sárga. Citromsárga. Biztos, hogy olyan, mert ez köztudomású. Nem köztudomású azonban, és honnan tudtuk volna a kifestőkönyv kiszínezésre váró képeiből, hogy a banán nem haragoszöld, amikor megeszi az ember.

Szofi néni biztosan nagyvárosban élt, talán Detroitban. Oda, az autós-gyáras iparvárosba özönlött akkoriban a munkásnép, tudom, hogy nagy magyar kolóniája is volt az acélvárosnak. Hogy bólogató, sudár-magas jegenyéi voltak-e, azt nem tudom. Azt sem tudom, ismerte-e, és

mennyire ismerte a Szofi néni a házunkat, a kertünket, az udvarban mindenütt nyíló dohányvirágot és petúniát, az Öreg almafáját, a nagybátyám oltotta rózsákat és csodagyümölcsöket. Azt sem tudom, észrevette-e, hogy nincs páva a vármegyeházán, bár lehet, mert mindhalálig küldte az egyre kisebbedő csomagokat, és egyre próbálta összehozni a saját unokáit a nagymamáéival.

Örzi és Sophie most már együtt van egy olyan világban, ahol nincs vakság, nincs szegénység, nincs megaláztatás és kéréselés; nem bántják őket földi gondok, nem kínozza őket hazavágyás. Ahol ők vannak, ott nincs gyötrő honvágy, kín és fájdalom, de Örzi néha lopva lenéz, hátha fölszállott végre a páva a vármegyeházára.

TÖRTÉNELEMÓRA

A zombori Fehér galamb utcában lakik egy hajdani tanárnőm. Nem róla írtam, de neki ajánlom ezt az írást, és minden egykori tanáromnak, akiktől kaptam valamit. Vannak közöttük olyanok, akiknek szinte mindent köszönhetek.

Úgy vagyok vele: abban a percben, ahogy meglátom, tudom, hogy a kezembe akarom-e venni vagy sem. Meg kell fognom a könyvet, hogy megérezzem a sugárzását, a lényegét, egyszerűen hozzá kell érnem, hogy tudjam, szeretném-e, szeretni fogom-e, rokonszenves-e egyáltalán. A könyv lelkét az ujjaimmal, a tenyeremmel és a szememmel egyszerre érzékelem.

Megjelent az új Értelmező. Simogatom, lapozgatom, tapintgatom, próbálgatom, érzem-e, tetszik-e, szeretem-e. Tetszik. Gyönyörű. A régít se adnám semmiért, de ez gyönyörű még akkor is, ha már nem vagyok szakmabéli, s nem fogom mindennap izgulva keresni benne a bizonyosságot a rádiósok, az újságírók, a fordítók, a kollégák és magam ellen vagy végett. Szép az, ami érdek nélkül tetszik. Ezzel most így állok.

A szokás rabja vagyok. A kezembe kell vennem a könyvet, tartanom kell, és még azt sem bánom, ha agyonhasznált könyvtári könyv. Nem bánom, hogy mások is olvasták, azt sem bánom, ha aláhúzgálták vagy itt-ott megjelölték vagy megjegyzéseket fűztek hozzá, bár ezt barbárságnak tartom. A könyvet a maga könyvi mivoltában szeretem. Látni,

hozzaérni, lapozni. Lényeges, hogy milyen, az alakja, a színe, a lapjai, a betűi, a kötése. Fontos a benyomás, amit kelt.

Könyvtárba menni is szeretek. Várakozással, elvárással megyek, mint egy randevúra. Járkálok a polcok között, megkeresek egy-egy írot, megnézem, mi van meg. Legtöbbször ötletszerű vagyok.

Szeretem a könyvtárnak a szagát is. Mostanában mások a könyvtárak, más a szaguk, más a színük, más a rendjük, más a rendszerük. A számítógépes nyilvántartást nem szeretem, ha csak lehet, kikerülöm. Nem érint, talán mert virtuális. Távoltartó, kicsit olyan, mint gyerekkoromban. Akkor a könyvtáros (a nevére még mindig emlékszem) kiadta a könyvet. Kiadta a saját kezével. Ránézett az emberre, fölmérte, és a kezébe nyomta a hozzá illő könyvet, nem is mindig azt, ami a keze ügyében volt. Esetleg megkérdezte, mit szeretnék. Később, amikor már tudtam az ábécét, megtanultam használni a kartotékot (így) az előszobában, kiírtam a számot egy darab papírra, és úgy választottam. Mindig stimmelt, mindig tudta, mi van, hol van. Istenkém, milyen nagyszerű, milyen nagyon-nagyon jó volt a zombori könyvtár! Nem nagyon tudom, kik tartották fenn, kik őrizték meg, kik mentették át, de megvolt még a Magyarország 1514-ben is. El is olvastam az Eötvös-mániás korszakomban, és az Adi néni feleltetett is belőle. De történelemórán. A politika, a tantervek, a kisebbségi történelemtanítás és egy jó tanár útjai kiszámíthatatlanok.

Az Adi néni a kékesbe játszó hófehér hajával, a matrónás, nagyaszonys, tiszteletet keltő, szigorú, méltóságos és szeretetre méltó keménységével, az általunk számon tartott, csodált lányaival, a sok mindent egy lemondó legyintéssel elütő és ezzel mindent megmondó, néha katonás, néha bájos Adi néni. A nyolcosztályos, teljes magyar gimnáziumból sima, négyosztályos, kétnyelvű gimnáziummá vedlett iskolám történelem–magyar szakos tanárnője még a háború előtt szerzett diplomájával. Fölháborodva faggatott, honnan szedtem ezt a zöldséget Dózsáról, a keresztesekről, a parasztlázadásról. Matija Gubecről tanultunk akkor, és én a történelmi párhuzam boldog fölfedezése után leforrázva mentem haza. Egész órán Eötvösről és az izzó vastrónról beszélgetett, az osztály meg kajánul leste, mekkora egyest fog beírni, mikor zavar a helyemre. Nem ültetett le, nem adott egyest, hanem

kérdezett, és én elmondtam mindazt, aminek a tantervünkben nyoma sem volt. Kapóra jöttem valószínű.

Az apám nagyon elégedett volt, ha nem lettem volna már nagylány, tán még a fejem is megsimogatta volna, de csak a tanárnőt dicsérte, és mesélte fűnek-fának, hogy mi hogyan tanultunk a Dózsa-féle paraszt-lázadásról.

A másodperc töredéke alatt villant föl ez bennem. Mostanában bemehetek a könyvek közé, de újabban nem látom a könyvek gerincén a címüket. A legfőbb polcon levő példányokat egyenként le kell vennem, alig is érem el a polcot. A legalsóval is ez a baj, egyre nehezebb lehajolnom, hát még leguggolnom, pedig másképp semmit sem tudok elolvasni. Az újrakötött könyvet ki kell vennem a sorból, föl kell nyitnom, hogy lássam a címdalt. Így találtam rá az emlékezetes Magyarországra. Mennyi minden a másodperc tört része alatt! Történelem és történelemóra, a zombori gimnázium sárgatéglás épülete, az örökké bezárt főbejárat, az apró, pici, állítólag elavult, de mégis igazi, épített tornaterem, egész régi szülővárosom, amelyre mindenki automatikusan azonnal rávágja, hogy poros, pedig semmivel sem porosabb más alföldi városoknál. Eszembe jutottak a szomszéd osztály sziváci, hódtsági, kerényi, apatini, bezdáni, likai, korduni, mostanra montenegróivá előlépett crnagórac gyerekei, akikkel állandóan hadilábon álltunk, mert mi nem úgy beszéltünk, mint ők. Pedig ugyanazt tanultuk; izzadva, szenvedve magoltuk velük együtt a deszetéracot és a Krájevicsmárkót, az offenzívákat és az új szabadságot.

Az Adi nénit és a hasonszőrűeket (tudatos szóhasználat) nyugdíjazták vagy ők maguk nyugdíjba mentek, egy-két szellemileg megrontott diák vagy tanítvány azonban akarva, nem akarva megtanult többet és másképp tanulni, mint amennyi és ahogyan a tantervben írva vagyon.